

8. Постанова КМУ від 19.05.2023 р. № 502 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів».
<https://document.vobu.ua/doc/19455>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-37>

**ЗБАГАЧЕННЯ РЕПЕРТУАРУ МИСТЕЦЬКИХ КОЛЕКТИВІВ
ТРЕТЬОГО РІВНЯ ОСВІТИ ДОСТОЙНИМИ ЗРАЗКАМИ
УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ (НА ПРИКЛАДІ СОЛОСПІВУ
«ДО МІСЯЦЯ» ЯКОВА ЯЦИНЕВИЧА
НА СЛОВА ГРИГОРІЯ ЧУПРИНКИ)**

Чамахуд Д.В.

*викладач кафедри теорії, методики музичної освіти
та інструментальної підготовки,
викладач циклової комісії методики музичної освіти
та вокально-хорової підготовки
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
м. Луцьк, Україна
аспірантка III року навчання кафедри історії української музики
та музичної фольклористики
Національна музична академія України
імені П. І. Чайковського
м. Київ, Україна*

Урізноманітнення та оновлення музичного репертуару мистецьких колективів та здобувачів освіти третього рівня, які навчаються за спеціальністю «Музичне мистецтво», є одним із важливих питань. Особливої актуальності цей аспект набуває в умовах сучасного воєнного стану, адже постає проблема збагачення музичного звучання українських творів. Саме тому повернення із забуття творчості багатьох українських композиторів є вкрай необхідним.

Серед талановитих діячів кінця ХІХ – першої половини ХХ століття важливе місце займав помічник М. Лисенка, композитор, диригент, фольклорист, автор музики у різноманітних жанрах – Яків Яциневич (1869–1945). Процес дослідження життєтворчості митця є надзвичайно клопітким, адже відомості про нього знаходяться у різних архівах України.

У процесі створення музики зі словом не оминув увагою Я. Яциневич і невелику музичну форму – камерно-вокальні твори. У нього нараховується близько двадцяти композицій цього жанру, серед яких – сімнадцять солоспівів та три вокальні ансамблі. Більшість

творів написані в одеський період життєтворчості Я. Яциневича впродовж 1925–1929 рр., ще два – у 1919 р. у другий київський та у 1935 р. у запорізький періоди. Уточнення дат створення окремих солоспівів становить труднощі, оскільки у жодних архівних документах не зазначено цієї інформації.

Для музичного втілення солоспівів Я. Яциневич обирав поезії переважно ліричного змісту. Серед авторів віршів – сучасники композитора старшого та молодшого покоління (І. Франко, Г. Чупринка, Н. Кибальчич, Л. Українка, П. Тичина, Д. Фальківський, В. Алешко). Незважаючи на різну тематику та стилістику поезій згаданих митців, вірші об'єднує часте забарвлення змісту драматичними настроями, нерідко – наявність підтекстів, багаті образні характеристики. Окрім того, більшість поезій зазнали впливу українського літературного модернізму.

Очевидно, вибір віршів із зазначеними особливостями пов'язаний із особистісними поглядами Я. Яциневича, його творчими задумами і переконаннями, що відображено у музичній мові солоспівів. Адже лірична сфера літературних першоджерел отримала у композитора яскраве втілення, знайшла нові смисли і відтінки, втілені різноманітними музичними прийомами. У музичній мові солоспівів поруч з більш традиційними засобами межують новаторські, серед яких – зміна ролі гармонії на колористичну, доволіний розвиток мелодії.

Для аналізу у дослідженні було обрано солоспів одеського періоду життєтворчості Я. Яциневича, віднайдений у рукописному вигляді у Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), – «До місяця» на слова Г. Чупринки. Музична мова солоспіву заслуговує уваги, саме тому вдамося до деталей в аналізі композиторських прийомів твору.

Рукопис солоспіву для сопрано або тенора у супроводі ф-но «До місяця» поруч з іншими творами Я. Яциневича збережено у фонді документів письменника Є. Кротевича [1, арк. 1]. Для написання композиції автор обрав однойменний модерний вірш поета-новатора Г. Чупринки, створений у 1909 р. На жаль, точної дати написання солоспіву Я. Яциневичем не відомо. Проте, зважаючи на дату написання поезії, можемо встановити орієнтовний період його музичного втілення композитором – не раніше 1909 р.

Творча діяльність Г. Чупринки, який належав до першої хвилі українського музичного модернізму, була надзвичайно відомою за життя поета, особливо серед жителів Києва і Київщини. Тому обрання Я. Яциневичем вірша митця було не випадковим рішенням. Разом з тим, любовно-пейзажна лірична поезія Г. Чупринки характеризується музичністю, її легкі ритми, вдалі строфи й рими («місяченьку – височеньку», «на поляни – срібляний»), дзвінкі асонанси («кинь ласкавий, блиск яскравий», «снитися, що здійснить-

ся»), складні, часто новоутворені самим поетом слова («срібновидий», «спочуванням») справляють безпосереднє враження на слухача. Тому не дивно, що вірш поета не зміг залишити композитора байдужим.

Для реалізації композиторського задуму Я. Яциневич обрав вісім строф вірша, викладені Г. Чупринкою у специфічній, характерній для його стилю, формі – короткі трирядкові побудови, у яких один рядок утворюють одне-два слова (див. табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння розподілу тексту солоспіву «До місяця» Я. Яциневича з першоджерелом вірша Г. Чупринки

Розподіл на строфи у вірші Г. Чупринки	Частини у творі Я. Яциневича	Розподіл на розділи у творі Я. Яциневича
Виглянь, вийди, Срібновидий Місяченьку!	Музичний вступ Куплет I	Виглянь, вийди, Виглянь, вийди, Срібновидий Місяченьку!
Загорися, Підберися Височенько.		Загорися, Підберися Височенько.
На дороги, На облоги, На поляни		На дороги, На облоги, На поляни
Кинь ласкавий Блиск яскравий, Світ срібляний.		Кинь ласкавий Блиск яскравий, Світ срібляний.
Глянь в садочок, Мій куточок Беззахисний.	Куплет II	Глянь в садочок, Мій куточок Беззахисний.
Із-за хмари Моїй парі В очі блисни.		Із-за хмари Моїй парі В очі блисни.
Хай коханням, Спочуванням Грають очі.		Хай коханням, Спочуванням Грають очі.
Хай їй сниться, Що здійсниться Сон дівочий.		Хай їй сниться, Що здійсниться Сон дівочий. Хай їй сниться, Що здійсниться Сон дівочий.

З усіх строф композитор створив *двокуплетну форму з заключенням*, об'єднавши по чотири строфи у кожному куплеті. Фортепіанний короткий чотиритактовий вступ на повторюваній витриманий тонічний квінті одразу апелює до інтонацій народної музики. Народні музичні мотиви з'являються і у вокальній партії: розвиток мелодії у межах квінти у високому регістрі на межі першої та другої октав, змінність паралельних тональностей *g-moll – B-dur*.

Куплет викладено у формі періоду з повторенням кожного чотиритактового речення, що обумовлено змінністю гармоній та відхиленнями. Подібна мелодія першого і другого речень відтіняється різними ладовими нахилами. Завершення куплетів домінантовою гармонією сприяє плавному переходу між ними, а також логічній появі заключної побудови наприкінці солоспіву, яку утворює повторення словесного тексту восьмої строфи на музичному матеріалі початку твору.

Фортепіанну партію утворюють два фактурні пласти: переважно статичний бас у вигляді тонічного органного пункту та мелодична опора для соліста з терцієвою второю, підголосками і фактурними заповненнями у правій руці акомпанементу. Створення досить прозорого інструментального супроводу вдало підкреслює делікатну мелодію солоспіву та доповнює любовно-пейзажну замальовку тексту вірша.

У доробку Я. Яциневича є ще один варіант цього ж твору, проте написаний для мішаного хору *a cappella*. При збереженні музичної форми, мелодії, гармонії, піснеспіви різняться фактурним наповненням: якщо фортепіанна партія солоспіву виконує роль гармонічної підтримки соліста з заповненням звучання довгих звуків мелодії, то у хоровій версії усі партії утворюють єдине цілісне звучання з розвиненими мелодичними лініями у кожній партії.

Таким чином, розгляд камерно-вокальної творчості Я. Яциневича свідчить про утворення окремого важливого пласта у жанровій спадщині митця. Зважаючи на багату музичну мову, цікаве композиторське переосмислення вербальних текстів, солоспіви Я. Яциневича заслуговують на їх виконання та звучання на сцені, входження до репертуару виконавських колективів і здобувачів освіти третього рівня.

Література:

1. Я. Яциневич. Рукопис солоспіву у супроводі фортепіано «До місяця» на слова Г. Чупринки. *IP НБУВ*. Архів Є. М. Кротевича. Ф. 45. Спр. 194. Арк. 1.